

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

نقش آموزش و پرورش در توسعه اجتماعی در فرایند جهانی شدن

محمد جواد شهیدی^۱، امیر رضا محمدی^۲

^۱ کارشناسی ارشد، ریاضیات و کاربردها، دانشگاه تربیت مدرس

اداره آموزش و پرورش استان قم،

Shahdijavad@gmail.com

۰۹۳۷۵۹۲۵۴۷۸

^۲ کارشناسی ارشد، آموزش ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان ساری

اداره آموزش و پرورش استان مازندران،

shahkolareza2000@gmail.com

۰۹۳۸۵۸۲۴۵۱۴

چکیده:

آموزش و پرورش می تواند یکی از ابزارهای اصلی دولت و کشور ما برای ایجاد تغییرات مداوم و استوار در سطح اجتماع بوده و هنجارها و الگوهای ارزشی خود را در سطح جامعه و تفکرات مردم آن جامعه جاری سازد. به منظور اشاعه فرهنگ فارسی و مقابله با فرهنگ های بیگانه با توجه به جهانی شدن دنیا و سرعت گرفتن این فرآیند؛ آموزش و پرورش می تواند به عنوان یک مهره کلیدی ایفای نقش کند. آموزش و پرورش می تواند منجر به تغییر اجتماعی سنجیده از طریق برنامه ریزی آموزشی شود و می توان گفت اغراق نیست که اگر بگوئیم پیشرفت و ترقی بشر به آموزش و پرورش صحیح بستگی تمام و کمال دارد.

واژگان کلیدی: تغییر اجتماعی، جهانی شدن، آموزش و پرورش.

مقدمه:

تغییر اجتماعی را می توان به عنوان تغییر در ساختار اجتماعی که مشتمل بر نهادها، سازمان ها و گروه های اجتماعی است، تعریف نمود. بنا به نوع ارزش هایی که افراد به آن اعتقاد دارند، تغییرات اجتماعی، خوب یا بد و مثبت یا منفی تلقی می گردند. به طور کلی، ویژگی های تغییر اجتماعی را می توان به صورت زیر بیان کرد:

۱. تغییر اجتماعی، لزوماً پدیده ای جمعی است و تغییرات در الگوهای ارزشی و رفتاری تعداد محدودی از افراد جامعه، تغییر اجتماعی محسوب نمی گردد.
 ۲. تغییر اجتماعی مداوم و استوار بوده و سطحی و زودگذر نمی باشد.
 ۳. تغییر اجتماعی نامتوازن است. به عبارت دیگر تغییر بر افراد، گروه ها و جوامع مختلف به صورت یکسان و یکنواخت اثر نمی گذارد. در جایی جریان تغییر کندتر است و در جایی دیگر، تغییرات با سرعت بیشتری تحقق می یابد (حسینی، ۱۳۹۴).
- یکی از تئوری های تغییر اجتماعی جهانی شدن است؛ جهانی شدن صرفاً پدیده ای اقتصادی نیست، بلکه تمام جنبه های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی زندگی بشر امروز را علاوه بر اقتصاد در بر می گیرد. جهانی شدن پدیده ای است که بر اثر وقوع آن نقش مرزهای جغرافیایی در تصمیم گیری ها و فعالیت های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به حداقل کاهش می یابد. رشد در فن آوری و آموزش تنها بخش کوچکی از فایده جهانی شدن می باشد (نورانی، ۱۳۷۹). جهانی شدن عبارت است از روندی چند شکلی که وابستگی متقابل میان منطقه های جهان و جنبه های گوناگون زندگی اجتماعی را به وجود می آورد (طاهری، ۱۳۸۱). در ارتباط با واژه جهانی شدن نگرش های متفاوتی ابراز شده است و اصولاً رویکرد های مختلف به جهانی شدن تابع دیدگاه ها و تعاریفی است که از جهانی شدن به عمل آمده است. این پدیده را به گونه های مختلف توصیف کرده اند و از زوایای متفاوتی به آن نگریسته اند. گروهی جهانی شدن را یک اقدام غیر قابل تفکر و در عین حال یک روند مثبت می دانند و گروهی دیگر با نگرش به

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

آثار این پدیده برای کشورها، آن‌ها معادل نیستی و نابودی دانسته و از آن‌ها گریزانند (فرهادی محلی، ۱۳۹۰). به طور مثال صباغیان در مقاله خود معتقد است که جهانی شدن سبب از بین رفتن تنوع زبانی و افول آن میشود (صباغیان، ۱۴۰۰).

منظور از توسعه اجتماعی، تغییر اجتماعی سنجیده و مبتنی بر برنامه ریزی است. توسعه اجتماعی از طریق برنامه ریزی آموزشی، هنگامی تغییرات مطلوب به بار می‌آورد که هماهنگ و هم‌گام با تغییرات در سایر اجزای ساختار اجتماعی، صورت گیرد. هنگامی که آموزش و پرورش به عنوان شرط و لازمه تغییر و توسعه اقتصادی و اجتماعی عمل می‌کند، به نتایج پیش‌بینی شده بیشتری نایل می‌آید. در جوامعی که تغییرات و اصلاحات آموزشی با تغییرات اجتماعی و اقتصادی همراه است، آموزش و پرورش برنامه ریزی شده به موفقیت بیشتری دست می‌یابد (شاه قلعه، ۱۳۹۰). آموزش و پرورش انواع مختلفی دارد که می‌توان از تمامی آنان برای پیشبرد توسعه اجتماعی استفاده کرد. انواع آموزش و پرورش عبارت است از:

۱. آموزش و پرورش مادام‌العمر: در این دیدگاه، آموزش و پرورش امری بلندمدت است که از بدو تولد آغاز و با مرگ خاتمه می‌یابد
۲. آموزش و پرورش رسمی: عبارت است از آموزشی منظم که به طور معمول در مدارس و دیگر موسسات آموزشی وابسته به وزارت آموزش و پرورش ارائه می‌شود
۳. آموزش و پرورش عمومی: نوعی از آموزش است که برای توسعه مهارت‌های عددی و ارتباطی از سطوح ساده به دشوار تنظیم شده است
۴. آموزش و پرورش فنی و حرفه‌ای: این نوع آموزش علاوه بر آموزش عمومی، به مطالعه و بررسی فناوری و فنون و علوم وابسته به آن‌ها و تحصیل مهارت‌های فنی و دانش حرفه‌ای در بخش‌های اقتصاد و زندگی اجتماعی می‌پردازد (شمشادی، ۱۳۹۰).

روشن‌شناسی:

این مقاله به روش کتابخانه‌ای و مطالعات تطبیقی انجام شده است؛ به نحوی که در حوزه مد نظر اقدام به مطالعه کتاب‌ها و مقالات مرتبط کرده و با کنار هم قرار دادن آنان و استنباط‌های شخصی مان اقدام به نوشتن این مقاله شده است.

نقش آموزش و پرورش در توسعه اجتماعی در فرایند جهانی شدن

به طور کلی، بین آموزش و پرورش و تغییرات اجتماعی، ارتباط متقابل برقرار است؛ به طوری که آموزش و پرورش نه تنها بر روند و جهت و نتایج تغییرات اجتماعی اثر می‌گذارد بلکه متأثر از تغییرات اجتماعی نیز می‌گردد. در نظریات اندیشمندان نیز آموزش و پرورش هم به عنوان علت و هم به عنوان معلول تغییر اجتماعی، مورد توجه قرار گرفته است؛ رشد جمعیت و حرکت به سوی ماشینی شدن، نیاز به تقسیم کار و تفکیک اجتماعی و تمایز یافتگی و تخصص‌گرایی را به نیازی ضروری، تبدیل ساخته است. به عبارت بهتر، رشد جمعیت و حرکت به سوی ماشینی شدن، هم‌زمان با شکل‌گیری و شتاب روند جهانی شدن، تغییرات، چالش‌ها و نیازهایی را در هر جامعه‌ای ایجاد می‌نماید که اگر جامعه‌ای خواهان حفظ پویایی، توسعه و تحول خویش به سمت مطلوب می‌باشد، بایستی این تغییرات را به نحو صحیحی مدیریت نموده و چالش‌ها و نیازهای ناشی از آن را بر طرف کند. آموزش و پرورش به عنوان ابزار تغییر اجتماعی می‌تواند نقش بسزایی در تحقق این امر ایفا نماید. بر این اساس به برخی از کارکردهای آموزش و پرورش در راستای ایجاد تغییرات اجتماعی اشاره می‌گردد:

- توسعه سواد اطلاعاتی و رایانه‌ای دانش‌آموزان
 - ایجاد روحیه وطن‌دوستی، استقلال‌طلبی و وفاق ملی
 - آشناسازی فراگیران با تغییرات در حال وقوع و مسئولیت آن‌ها در تعامل با این تغییرات
 - پرورش روحیه کار جمعی و همکاری گروهی و تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی
 - توسعه آموزش مادام‌العمر
 - ارائه آموزش‌های چند فرهنگی
 - استفاده از تجهیزات و فناوری‌های نوین آموزشی در فرایند یاددهی-یادگیری (حسینی، ۱۳۹۴).
- ایران یکی از کشورهای در حال توسعه است. جهانی شدن از یک سو ایران را مواجه با فرصت‌ها و موقعیت‌های جدیدی می‌کند که چنانچه آن‌ها را جدی بگیریم و به عنوان یک واقعیت بپذیریم، می‌توانیم از آن‌ها بهره‌مند شویم. هرچند این پدیده مخاطراتی نیز به دنبال دارد اما باید سعی کنیم

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

با اتخاذ تدابیر درست، اینگونه خطرها را به حداقل رسانیم و منافع آن را حداکثر کنیم؛ جهانی شدن مانند قطاری در حرکت است. باید سوار آن شد. چرا که سوار نشدن به معنی عقب ماندگی بیشتر خواهد بود. جهانی شدن پدیده‌ای است که بروز کرده است و هر روز بر قدرت آن افزوده می‌شود و به قولی تقدیری است که خواه ناخواه بر سراسر جهان سایه افکنده است. به تعبیر دیگر می‌توان گفت، جهان محکوم به جهانی شدن است (نورانی، ۱۳۷۹).

جهان امروز در یافته است که آموزش افراد نوعی سرمایه‌گذاری ملی است و هر کشوری که در این راه تلاش بیشتری کند، بدون شک در آینده از رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بیشتری برخوردار خواهد شد. سرمایه‌انسانی که در نتیجه آموزش حاصل می‌شود، از مهم‌ترین عوامل رشد و توسعه اقتصادی به شمار می‌آید. آموزش یکی از زیرشاخه‌های اجتماعی شدن است. اجتماعی شدن فرایندی است که به انسان راه‌های زندگی کردن در جامعه را می‌آموزد، شخصیت می‌دهد و ظرفیت‌های او را در جهت انجام وظایف فردی و به عنوان عضو جامعه، توسعه می‌بخشد. از اهداف اساسی اجتماعی شدن می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: ۱. فراگرفتن مهارت‌های ضروری؛ ۲. برقراری ارتباط با دیگران؛ ۳. فراگرفتن ارزش‌ها و اعتقادات اساسی جامعه (شاه قلعه، ۱۳۹۰).

آموزش و پرورش می‌تواند در زمینه‌های مختلف فرهنگی در جریان توسعه انسانی نقش‌های گوناگونی را ایفا کند که در ادامه بدان خواهیم پرداخت:

۱. نقش رهبری اصلاحات: اگر نظام فرهنگی و ارزش‌های مورد قبول جامعه با الگوهای کنونی مناسبت و همراهی نداشته باشد و گذشت زمان، جامعه را از ارزش‌های مطلوب از پیش تعیین شده - که مردم بر روی آن توافق کرده‌اند و ملیت خود را تشکیل داده و حفظ کرده‌اند - دور کند، در این زمان آموزش و پرورش می‌تواند به عنوان نهادی که رهبری اصلاحات را بر عهده دارد، وارد عمل شده و نقش هدایت فرهنگی را بر عهده داشته باشد و دست به اصلاحاتی بزند که با الگوهای متعارض کنونی همسو نیست و جریان امور فرهنگی را به سمتی هدایت کند که جامعه بر روی آن توافق بیشتری دارند.

۲. نقش تمایزی: دیدگاه تمایزی به این صورت است که در نهاد آموزش و پرورش اهدافی دنبال می‌گردد که با اهداف جامعه ارتباطی ندارد. زمانی که در جامعه نهاد آموزش و پرورش به عنوان نهادی قلمداد می‌شود که وظیفه‌ای غیر از وظایف فرهنگی برای او تعریف می‌شود، این نقش پدیدار می‌شود.

۳. نقش اطاعتی: این نقش زمانی بروز می‌کند که حیات و زندگی فرهنگی ملت به سمتی در حال حرکت است که همسو با آرمان‌هایی است که ملت بر آن توافق دارند (شمشادی، ۱۳۹۰).

نتیجه‌گیری

با توجه به مطالعات صورت گرفته در این مقاله به ارائه پیشنهاداتی در این زمینه می‌پردازیم:

- با توجه به جهانی شدن دنیا فرصت مناسبی برای توسعه فرهنگ فارسی در میان جهانیان وجود دارد ولی نخست برای این مورد باید در مدارس و دانشگاه‌های کشور کارهای لازم انجام شود
- با توجه به جهانی شدن فرصت مناسبی برای اشاعه فرهنگ فارسی به وجود آمده است اما باید توجه داشت که با توجه به ابزارهای متفاوت و گوناگونی که کشورهای مختلف در راستای اشاعه فرهنگ خود به کار می‌گیرند استفاده از ابزارهای سنتی نه تنها کارساز نبوده بلکه میدان را برای رقبای فرهنگی خالی می‌کند.
- یافتن ابزارهای مناسب و جدید، و راه‌های مختلفی که بتواند فرهنگ فارسی را در دهکده جهانی گسترش داده و هویت ایرانی را در سطح جهانی دارای اعتبار کند می‌تواند موضع مناسبی برای مقالات و پایان‌نامه‌های سایر پژوهشگران باشد
- می‌بایست ارتباط تنگاتنگی بین مسولان سیاست‌گذار در امور فرهنگی و همچنین تیم‌های نویسندگی کتب درسی برقرار شود تا اهداف فرهنگی جدید و به روز توسط نگارش‌های به روز کتاب درسی به دانش‌آموزان ارائه گردد و محتوای کتاب‌های درسی هر چند سال یکبار بروز شده و شامل تغییرات مطلوب شود
- میتوان با گنجاندن هنجارهای دینی و ملی در خلال بازی‌های رایانه‌ای آموزشی و یا اردوهای مدرسه‌ای که معمولاً برای دانش‌آموزان با لذت همراه است را به هنجارهای مدنظر سوق داد.

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

منابع

- حسینی، نیره. نقش و جایگاه آموزش و پرورش در تغییر اجتماعی. سومین کنفرانس بین المللی روانشناسی و علوم اجتماعی. ۱۳۹۴.
- زندوانیان نائینی، احمد و هکی، روح الله و شمشادی، صادق. نقش آموزش و پرورش در مهندسی فرهنگی. مهندسی فرهنگی سال پنجم فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۰.
- شاه قلعه، صفی الله. آموزش و پرورش، توسعه و جامعه پذیری. ویژه نامه ضمن خدمت، رشد علوم اجتماعی، ۲(۱۵)، ۱۳۹۰.
- صباغیان، علی و علومی، ابراهیم. جهانی شدن، تشدید شهر نشینی و افول تنوع زبانی. فصلنامه سیاست، دوره ۵۱، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۰.
- طاهری، ابوالقاسم. جهانی شدن و اثرات آن. فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۳۳ و ۳۴، ۱۳۸۱.
- فرهادی محلی، علی. بررسی تحلیلی پدیده جهانی شدن با تمرکز بر حوزه فرهنگ. مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، دوره ۲، ۵(۵)، اسفند ۱۳۹۰.
- نورانی، سید محمد رضا. جهانی شدن کشور های در حال توسعه و ایران. بخش پژوهش و ترجمه ماهنامه، اطلاعات سیاسی و اقتصادی، ۱۳۷۹.